

УДК 796. 093. 332

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ПОКАЗНИКІВ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КВАЛІФІКОВАНИХ ВОРОТАРІВ У ФУТБОЛІ

Богдан ХОРКАВИЙ

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. Процес техніко-тактичної підготовки воротарів у футболі має специфічний, відмінний від гравців інших амплуа характер. Визначені у процесі досліджень напрямки техніко-тактичної підготовки дають можливість наблизити навчально-тренувальний процес до змагальних умов. Сутність, запропонованого підходу, полягає в диференціації змагальної діяльності воротарів за типовими ситуаціями з урахуванням рівнів складності кожного ігрового епізоду. Застосування запропонованого підходу до техніко-тактичної підготовки голкіперів у практичній діяльності ФК «Львів» (Львів), «Скала» (Стрий), «Оболонь» (Київ) підтвердило його ефективність.

Ключові слова: футбол, воротарі, змагальна діяльність, техніко-тактична підготовка.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Побудова навчально-тренувального процесу воротарів у футболі завжди мала особливий, специфічний характер. Адже гравці цього ігрового амплуа у процесі змагальної діяльності змушені використовувати широкий специфічний арсенал техніко-тактичних дій (ТТД), застосування яких вимагає спеціальної підготовки [2; 3; 4; 11; 16]. Часто в підготовці голкіперів використовують засоби, які попри зовнішню схожість зі специфічними діями воротаря у футболі, насправді мають мало спільного з тими ігровими ситуаціями, в яких доводиться діяти в умовах змагань [5; 6; 8; 9; 12; 18], і в той же час приділяється недостатньо уваги тим ситуаціям, з якими доводиться зіштовхуватись у процесі змагань [4]. Переважно вправи будуються таким чином, що не враховують різних рівнів складності ігрових ситуацій, а це не сприяє розвитку уміння приймати оптимальний варіант розв'язання завдань у різних за складністю ігрових епізодах гри. Це переважно пов'язано з тим, що в цей час процес техніко-тактичної підготовки голкіпера не має чітко окресленої структурної побудови, яка б узгоджувалася з реальними змагальними умовами.

Якщо врахувати сукупність різноманітних чинників, від яких залежить ефективність дій воротарів у процесі гри, зокрема, антиципації, технічної оснащеності, тактичної, фізичної і психологічної підготовленості, а також наявності різноманітних зовнішніх впливів, таких як поганий стан газону, погіршені погодні умови, можливість рикошетів м'яча по ходу його руху, тощо [1; 2; 3; 11; 13; 14; 16; 17], то і аналіз змагальної діяльності слід здійснювати так, щоб згадані вище складові знаходили в ньому своє віддзеркалення. На такій основі стає можливим визначити спрямованість підготовки, дозування, співвідношення між різними її компонентами [10].

Мета – визначити структуру та взаємозв'язок компонентів змагальної діяльності воротарів у футболі.

Завдання дослідження.

1. Узагальнити досвід теорії і практики з питань підготовки воротарів у футболі.
2. Встановити структуру і зміст змагальної діяльності кваліфікованих воротарів у футболі.
3. Визначити основні напрямки техніко-тактичної підготовки воротарів.

Методи дослідження:

1. Теоретичний аналіз і узагальнення.
2. Педагогічне спостереження.
3. Інструментальні методи: обробка відео за допомогою комп'ютерної програми Pinacle Studio™Plus версія 10.5. [7].
4. Методи математичної статистики: визначення середньої арифметичної величини.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано згідно з темою науково-дослідної роботи кафедри футболу Львівського державного університету фізичної культури на 2011–2015 рр. «Науково-методичні основи удосконалення системи підготовки спортсменів у футболі з урахуванням особливостей змагальної діяльності».

Результати дослідження та їх обговорення. Ми проаналізували техніко-тактичну діяльність кваліфікованих голкіперів обох команд у 74 матчах Прем'єр ліги, першої та другої ліг першості України з футболу. Здійсненні дослідження дали змогу визначити структуру змагальної діяльності за участю воротарів у вигляді поділу за типовими ситуаціями з урахуванням різного рівня їхньої складності. Можемо зазначити, що дані про розподіл участі голкіперів у різних типових ситуаціях від матчу до матчу суттєво відрізняються між собою і залежать від різних факторів: рівня підготовленості команд суперниць, різниці у кваліфікації футболістів, тактичних схем, які використовуються командами, рівня володіння голкіперами певними прийомами техніки гри, погодних умов тощо.

Воротар, як ніхто інший у команді, залежить від зовнішнього впливу – від того наскільки активно й гостро діють суперники, наскільки високий рівень індивідуальної майстерності окремих футболістів та наскільки здатні партнери по команді ефективно протистояти опонентам. Усі ці чинники впливають на рішення голкіпера, як діяти в тому чи іншому ігровому епізоді. Тому на зміст техніко-тактичної діяльності голкіпера мають значний вплив такі складові як психологічна стійкість, вміння організувати захисні дії своєї команди, уміння оцінити власні можливості при застосуванні певної дії, рівень володіння прийомами техніки гри тощо.

Незважаючи на те, що основні функції воротаря пов'язані із захистом власних воріт, у процесі гри йому більше ніж у 2 рази частіше доводиться брати участь в атакуювальних діях своєї команди (табл. 1).

У 74 матчах кількість ТТД при участі в організації атакуювальних дій знаходилася в діапазоні 51, 7%–82,1%, а середній показник становив 68,99% від загальної кількості ТТД за матч (рис. 1). Тобто в теперішній час гра руками й ногами при взаємодії з партнерами, ефективного застосування прийомів введення м'яча у гру різними способами і в ситуаціях різного рівня складності посідає важливе місце в техніко-тактичній оснащеності голкіпера.

Тому в навчально-тренувальному процесі слід більше приділяти уваги удосконаленню прийомів техніки гри, спрямованих на ведення атакуювальних дій, ніж це прийнято вважати.

Крізь призму участі в різних типових ситуаціях, бачимо, що середні показники кількості техніко-тактичних дій, які застосовує голкіпер під час матчу розподілені нерівномірно (рис. 2).

Найбільшу питому частку у змагальній діяльності займають взаємодія з партнерами при атакуювальних діях та пов'язані з введенням м'яча у гру, що становлять у середньому 30,74 ТТД за гру, тобто 68,99%.

Важливе місце в ігровій діяльності посідають техніко-тактичні дії в ситуаціях, коли голкіперові доводиться активно діяти в межах та поблизу власного штрафного майданчика у фазі захисту – добори м'яча при захисних діях у середньому 6,33 ТТД, тобто 14,21%.

Дії голкіпера, скеровані на безпосередній захист власних воріт, становлять не таку вже й велику частку від загальної кількості, всього в середньому 3,90 ТТД, тобто 8,75%.

Вагомою складовою техніко-тактичної майстерності воротарів у футболі є також вміння ефективно діяти у грі на виходах. У змагальній діяльності цей компонент становлять: дії на виходах вверху – в середньому 2,42 ТТД за матч, тобто 5,43%, а дії на виходах внизу в середньому дорівнюють 0,75 ТТД, тобто 1,68%.

Найменшими за кількістю, в середньому 0,42 ТТД за гру, але одними з найскладніших для голкіпера з точки зору ефективного розв'язання ігрових завдань є дії в ситуації 1x1 з суперником, що становлять 0,94%

У межах типової ситуації воротареві доводиться діяти у схожих за зовнішніми ознаками умовах. Проте, попри зовнішню схожість, рівень складності таких умов, як підтверджують дані наших досліджень, суттєво відрізняється між собою, а це вимагає від воротаря прояву різних вмінь та навичок.

Якщо в ситуаціях з простим і ускладненим рівнем складності головним чинником, що впливає на ефективність дій, є рівень володіння прийомами техніки гри і в таких ситуаціях кваліфіковані голкіпери переважно не припускаються суттєвих помилок, то в ситуаціях зі складним і екстремальним рівнем провідну роль у діяльності воротарів відіграють такі якості як здатність передбачати перебіг подій на футбольному полі й миттєво реагувати на нього, вміння організувати дії партнерів по команді, володіння доброю фізичною і психологічною підготовленістю тощо. За результатами наших досліджень, для ситуацій з простим рівнем складності ефективність техніко-тактичної діяльності воротарів становить 97,43 %, з ускладненим рівнем 92,56 %, у ситуаціях зі складним рівнем ефективність дій дорівнює 74,64 %, а в ситуаціях з екстремальним рівнем складності 33,62 %. (рис.3).

Таблиця 1

Показники техніко-тактичних дій голкіперів у типових ситуаціях з урахуванням рівнів їхньої складності

	Типові ситуації	Діапазон ТТД в межах типової ситуації	Кількість ТТД в середньому з а матч		Рівень складності типової ситуації	Кількість ТТД в середньому за матч з урахуванням рівнів складності		
			кількість	%		кількість	%	
Захисні дії	Дії безпосередньо у воротах	1 - 8	3,90	8,75%	простий (a)	1,67	42,82%	100%
					ускладнений (b)	0,58	14,87%	
					складний (c)	1,33	34,10%	
					екстремальний (d)	0,32	8,21%	
	Дії на виходах вверху	0 - 5	2,42	5,43%	простий (a)	1,01	41,74%	100%
					ускладнений (b)	0,78	32,23%	
					складний (c)	0,52	21,48%	
					екстремальний (d)	0,11	4,55%	
	Дії на виходах внизу	0 - 3	0,75	1,68 %	простий (a)	0,08	10,67%	100%
					ускладнений (b)	0,43	57,33%	
					складний (c)	0,13	17,33%	
					екстремальний (d)	0,11	14,67%	
	Ситуація 1x1	0 - 2	0,42	0,94%	простий (a)	0,08	19,05%	100%
					ускладнений (b)	0,08	19,05%	
					складний (c)	0,08	19,05%	
					екстремальний (d)	0,18	42,85%	
Підбори м'яча при захисних діях	1 -14	6,33	14,21%	простий (a)	5,66	89,41%	100%	
				ускладнений (b)	0,42	6,64%		
				складний (c)	0,17	2,69%		
				екстремальний (d)	0,08	1,26%		
Атаквальні дії	Взаємодії з партнерами при атаквальних діях Введення м'яча у гру	2 - 43	30,74	68,99%	простий (a)	28,32	92,13%	100%
					ускладнений (b)	1,75	5,69%	
					складний (c)	0,50	1,63%	
					екстремальний (d)	0,17	0,55%	
Кількість ТТД в середньому за матч			44,56	100%				

Однією з найпоширеніших причин, яка призводить до виникнення ситуацій зі складним та екстремальним рівнем складності, є невдала організація захисних дій, у тому числі і з вини голкіпера.

Найбільша кількість пропущених м'ячів у футболі стається внаслідок виникнення ситуацій з екстремальним рівнем складності (77,9 %), у ситуаціях зі складним рівнем цей показник становить 16,2%, з ускладненим рівнем – 5,9 %. У матчах, які ми аналізували в ситуаціях з простим рівнем складності, пропущених м'ячів не було, але були епізоди, в яких через технічний брак у діях голкіпера виникало загрозове напруження поблизу його воріт. Тому на наш погляд, у навчально-тренувальному процесі слід приділяти належну увагу удосконаленню техніко-тактичних дій у ситуаціях різного рівня складності.

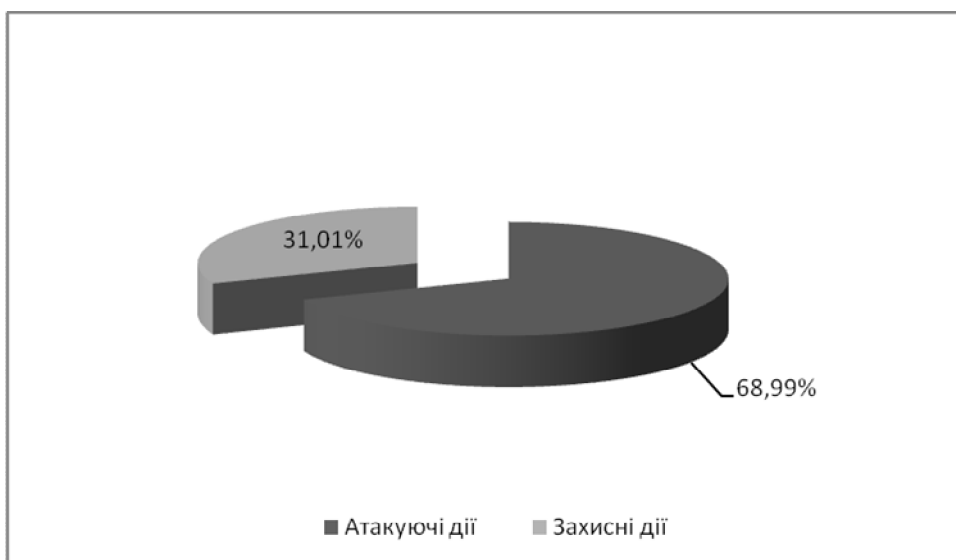

Рис.1. Співвідношення атакуючих і захисних техніко-тактичних дій воротарів у футболі під час змагальної діяльності (%)

Рис. 2. Співвідношення кількісних показників техніко-тактичних дій воротаря в різних типових ситуаціях в умовах змагань (%)

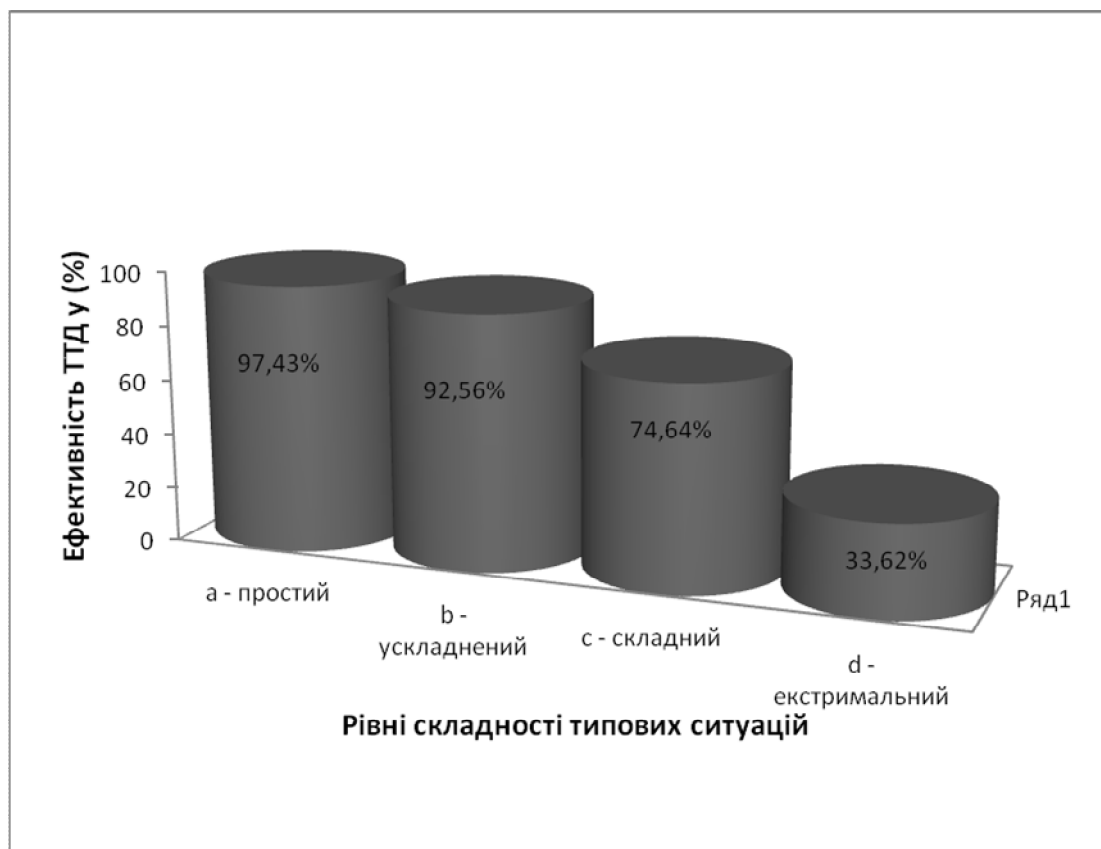

Рис. 3. Взаємозв'язок ефективності техніко-тактичних дій воротарів у футболі з рівнями складності типових ситуацій (%)

Висновки.

1. Під час матчу голкіперові частіше доводиться брати участь в атакувальних діях, ніж у захисних, що не узгоджується із загальноприйнятими підходами до процесу техніко-тактичної підготовки воротарів у футболі.

2. Для підвищення ефективності атакувальних дій за участю воротаря, важливо узгоджено взаємодіяти з партнерами, використовуючи взаємне відкривання, передачі м'яча на хід, передачі у вільні зони, маскування дій від суперника.

3. У процесі навчально-тренувальних занять слід будувати вправи таким чином, щоб воротар мав можливість удосконалювати техніко-тактичну майстерність у ситуаціях різного рівня складності.

У подальшому дослідження спрямовуватимуться на розробку та втілення у практичну діяльність, програм та комплексів вправ, спрямованих на те, щоб умови діяльності голкіпера під час тренувань були максимально наближеними до змагальних.

Список літератури

1. Бузник А. Инструкция по работе научно-методических групп в неаматорских футбольных командах / А. Бузник, О. Джус – К. : Научно-методический (технический) комитет Федерации футбола Украины. 2001. – 40 с.
2. Голомазов С. Футбол. Тренировка вратаря / С. Голомазов, Б. Чирва. – М. : РГАФК, 1996. – 202 с.
3. Голомазов С. Антиципация вратаря в игре и оценка им возможности выполнения действий / С. Голомазов, Б. Чирва // Футбол-профи. – 2005. – С. 40 – 45.
4. Елинскас В. Не антиципация, а моментальный анализ / В. Елинскас // Футбол-профи. – 2006. – № 1(2). – С. 36 – 39.
5. Лисенчук Г. А. Управление подготовкой футболистов / Г. А. Лисенчук – К. : Олимпийская литература, 2003. – 272 с.

6. *Перцухов А. А.* Сравнительный анализ технико-тактических показателей соревновательной деятельности вратарей разной квалификации / А. А. Перцухов // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2009. – № 4. – С. 68 – 72.
7. *Столяров А. М.* Pinnacle Studio / А. М. Столяров, Е. С. Столярова. – М. : Пресс, 2007. – 512 с.: ил.
8. Модельные характеристики мастеров футбола / Б. В. Сычев, Н. С. Каштанов, В. Н. Зуб, В. И. Перевозник. – Х., 1994. – 84 с.
9. *Сычев Б. В.* Исследование соревновательной деятельности высококвалифицированных футболистов / Б. В. Сычев // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2009. – № 4. – С. 49 – 53.
10. *Хоркавий Б.* Удосконалення системи аналізу змагальної діяльності воротарів у футболі / Б. Хоркавий // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини. – Л., 2011. – Вип. 15, т.1. – С. 339 – 346.
11. *Чирва Б.* Анализ действий вратарей при организации атак в играх команд высокой квалификации / Б. Чирва // Теория и практика футбола. – 2003. – № 4 (20). – С. 3 – 7.
12. *Шамардин В. Н.* Моделирование подготовленности квалифицированных футболистов : учеб. пособие / В. Н. Шамардин – Днепропетровск : Пороги, 2002. – 200 с.
13. *Шамардин В. Н.* Научно-методическое обеспечение подготовки футболистов высокой квалификации / В. Н. Шамардин – К. : Научно-методический (технический) комитет Федерации футбола Украины, 2001. – 66 с.
14. *Starosta W.* Level of ball feilling and its conditions in the opinion of advanced football players / W. Starosta, M. Kordecka // Movement Coordination in team sport games and martial arts : International Scientific Conference. – Biala Podlaska, 1998. – P. 206 – 212.
15. *Stula A.* Evaluation of specific efficiency of soccer players / A. Stula // Фізичне виховання, спорт, культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – Луцьк, 1999. – С. 1104 – 1108.
16. *Stula A.* Teoretyczne i praktyczne aspekty nowoczesnej gry w piłkę nożną / A. Stula. – Opole : Politechnika Opolska, 2009. – 299 s.
17. *Placzek J.* Analiza struktury gry klubowych drużyn europejskich w piłce nożnej. / J. Płaczek, A. Stula // Wybrane zagadnienia treningu sportowego piłkarzy nożnych / pod red. Aleksandra Stulę. – Gorzów Wlkp. : ZWKF w Gorzowie Wlkp. ; Międzynarodowe Towarzystwo Naukowe Gier Sportowych, 2005. – S. 73 – 80.

ВЗАИМОСВЯЗИ ПОКАЗАТЕЛЕЙ СОРЕВНОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ ВРАТАРЕЙ В ФУТБОЛЕ

Богдан ХОРКАВИЙ

Львовский государственный университет физической культуры

Аннотация. Процесс технико-тактической подготовки вратарей в футболе носит специфический, отличный от игроков других амплуа характер. Все же этот процесс, по нашему мнению, недостаточно структурирован и часто не согласуется с теми условиями, в которых действует вратарь в условиях соревнований. Сущность предложенного подхода состоит в дифференциации соревновательной деятельности вратарей по типичным ситуациям с учетом уровня сложности каждого игрового эпизода. Применение упомянутого выше подхода к процессу технико-тактической подготовки голкиперов в практической деятельности ФК «Львов» (Львов), «Скала» (Стрый), «Оболонь» (Киев) подтвердило его эффективность.

Ключевые слова: футбол, вратари, соревновательная деятельность, технико-тактическая подготовка.

**THE CORRELATION OF INDEX OF COMPETITIVE ACTIVITY
OF FOOTBALL GOALKEEPERS**

Bohdan KHORKAVYY

Lviv State University of Physical Culture

Annotation. The process of technical as well as tactical training of goalkeepers is a specific one. This process is insufficient. The essence of the proposed training approach is to vary training according to the competitive activity, and the level of difficulty of each game episode. The approach was applied to the goalkeepers' training process "Lviv" (Lviv), "Skala" (Stryi), "Obolon" (Kiev) Football Teams.

Key words: football, goalkeepers, competitive activity, technical and tactical training